
Două recomandări pentru ocuparea funcțiilor de paroh al bisericii și rector al școlii din Bistrița în a doua jumătate a secolului al XV-lea

---

Dr. Alexandru ȘTEFAN

Centrul TRANS.SCRIPT,
Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
alexandru.stefan@ubbcluj.ro

Rezumat. Studiul de față are în vedere două scrisori medievale, provenite din arhiva istorică a orașului Bistrița. Ele reflectă intențiile aproape contemporane pe care doi indivizi, Andreas Hanko din Moravia și un anume Mathias, absolvent de studii universitare la Viena, ambii aflați în legătură cu orașul Baia Mare, le au pentru ocuparea unor funcții deosebit de importante din Bistrița, anume pe cea de paroh al bisericii Sf. Nicolae, respectiv pe cea de rector al școlii urbane. Studiul încearcă să ofere câteva repere biografice ale celor două personaje, dar și să contextualizeze din punct de vedere istoric interesul acestora pentru obținerea slujbelor menționate. Anexele oferă o ediție critică actualizată a celor două scrisori, însoțite de traducerea lor în limba română.

Cuvinte cheie: scrisori private, parohie urbană, școală urbană, studii universitare, Transilvania medievală.

Zwei Empfehlungen für die Ernennung des Pfarrers und des Schulrektors in Bistritz in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts

Zusammenfassung. Der vorliegende Beitrag untersucht zwei mittelalterliche Briefe aus dem historischen Archiv der Stadt Bistritz (Bistrița, Beszterce). Diese Briefe spiegeln die fast zeitgleichen Bestrebungen zweier Personen wider, Andreas Hanko aus Mähren (Moravia, Morvaország) und eines gewissen Mathias, Absolvent der Universität Wien (Viena, Bécs), die beide mit der Stadt Frauenbach (Baia Mare, Nagybánya) verbunden waren. Sie strebten an, bedeutende Ämter in Bistritz zu erlangen, nämlich das des Pfarrers der St.-Nikolaus-Kirche und das des Rektors der städtischen Schule. Die Studie zielt darauf ab, biographische Einblicke in diese beiden Persönlichkeiten zu geben und ihr Interesse an der Erlangung der genannten Ämter historisch einzuordnen. Die Anhänge enthalten eine aktualisierte kritische Edition der beiden Briefe, die durch deren rumänische Übersetzung ergänzt wurde.

Stichwörter: Privatbriefe, städtische Pfarramt, städtische Schule, Universitätsstudien, mittelalterliches Siebenbürgen.

La 11 iunie 1366, regele Ludovic I al Ungariei, aflându-se personal la Bistrița, reconfirma orașenilor dreptul de a-și alege anual judele, care, alături de cetățenii jurați, juzii satelor din proximitate și comitele numit de suveran, să poată judeca împreună orice pricină ivită pe teritoriul districtului omonim, stabilind ca instanță de apel magistratul orașului Sibiu¹. Momentul a fost unul crucial pentru destinul medieval al Bistriței, nu atât prin prisma unei prevederi jurisdicționale de asemenea factură, expuse pe larg în documentul regal, cât mai ales datorită unei extinderi mai puțin explicite a prerogativelor diplomei din 1224 a regelui Andrei al II-lea și asupra coloniștilor occidentali din această regiune de nord a Transilvaniei². Act cu valoare proto-constituțională pentru comunitatea sașilor ardeleni, care îi sărbătorește în anul 2024 cea de-a 800-a aniversare³, privilegiul *Andreanum* a constituit fundamentul celor mai importante drepturi și libertăți de care s-au bucurat mai întâi locuitorii provinciei Sibiu, între Orăștie și Drăușeni, apoi din scaunele Mediaș și Șeica, bistrițenii, din 1366, și, din 1422, locuitorii districtului Brașov⁴.

Printre reglementările juridice, fiscale, vamale, comerciale și militare ale diplomei andreane există și câteva prevederi de natură ecleziastică, în sensul în care beneficiarii pot să și-i aleagă liber pe preoții lor, iar pe cei aleși să-i înfățișeze spre întărire și să le plătească dijmele și, în toate drepturile bisericești, să răspundă înaintea lor după vechiul obicei (*sacerdotes vero suos libere eligant et electos representent et ipsis decimas persolvant et de omni iure ecclesiastico secundum antiquam consuetudinem eis respondeant*). În esență, această prerogativă reflectă dreptul de patronat (*ius patronatus*) pe care regele Ungariei (ca *universarum ecclesiarum regni Hungarie patronus*) îl poate transfera unor indivizi sau comunități și în virtutea căruia se stabilește o serie de drepturi și obligații din perspectiva dreptului canonic, în relație cu o instituție ecleziastică, de regulă o biserică parohială. Astfel, dreptul de patronat se dobândește printr-un act de ctitorie sau de fondare ecleziastică (*fundatio*), care presupune disponibilitatea unui teren construibil (*fundus*), ridicarea sau reconstruirea edificiului (*aedificatio* sau *reaedificatio*) și înzestrarea sa materială cu cele necesare cultului și întreținerii clerului (*dotatio*). În schimb, patronul putea reclama mai multe drepturi cu privire la fundația sa, între care se numără și *ius presentandi*, adică dreptul de a desemna un candidat propriu pentru conducerea oficiului ecleziastic, la instituirea sa ori atunci când devenea vacant. Dacă persoana era considerată potrivită (*persona idonea*), ierarhia ecleziastică sancționa această alegere⁵.

Bistrița și, în general, toate orașele importante ale Transilvaniei au fost beneficiare ale acestui drept de patronaj, patriciatul local urmărind să își impună proprii membri sau apropiați în fruntea bisericilor parohiale și nu doar la conducerea orașului ori a celor

---

1 DRH-C, vol. XIII, nr. 79, pp. 142–144.

2 DIR-C, vol. I (veac XI-XIII), nr. 157, pp. 208–210, pp. 383–384.

3 Roth, Șindilariu 2024, pp. 1–24.

4 Cîmpeanu 2023, pp. 105–130.

5 Firea 2016, pp. 235–237; Gross 2021, pp. 30–32

mai influente bresle meșteșugărești⁶. Arhivele urbane păstrează numeroase documente de confirmare în oficiul parohial, însă foarte puține izvoare surprind acest demers electiv, mai ales în perioada premergătoare Reformei protestante din secolul al XVI-lea. Un astfel de document este și o scrisoare din 29 iulie 1471, adresată magistratului din Bistrița, prin care i se recomandă călduros o persoană potrivită pentru poziția de paroh al orașului, recent rămasă vacantă⁷. Scrisoarea cu pricina este interesantă și atipică în orizontul izvoarelor medievale transilvănene, întrucât surprinde nu doar anunțarea unui potențial candidat la o funcție atât de importantă, ci conturează, în tușe destul de expresive, portretul parohului ideal.

Încă de la început, scrisoarea atrage atenția prin faptul că, deși ea este adresată orașului Bistrița, reprezentat de judele și cetățenii jurați, emitentul acesteia este un anumit Thomas Gobel, jude al orașului Baia Mare, și nu întregul magistrat urban de aici. Acest detaliu, la prima vedere nesemnificativ, sugerează mai degrabă o recomandare privată, personală, a judeului din Baia Mare, decât una asumată de corpul administrativ al orașului. Ea poate fi argumentată și printr-o posibilă ascendență bistrițeană a lui Thomas Gobel, de vreme ce o familie omonimă de patricieni cu origini grebiale au influențat decisiv parcursul urban al Bistriței la mijlocul secolului al XIV-lea⁸.

Dincolo de tipicul și formularistica specifice epocii, de retorica unei corespondențe quasi-oficiale, scrisoarea judeului băimărean dezvăluie mai multe nivele interdependente, asamblate într-o asemenea manieră încât susținerea cauzei sale să fie potențată în cel mai înalt grad. Aceste paliere de lectură vizează gratulația destinatarului, prezentarea obiectivă a candidatului, susținerea sa subiectivă, precum și diversele angajamente ale expeditorului în caz de reușită.

Scrisoarea judeului Gobel se deschide cu mărturisirea faptului că a aflat de trecerea la cele veșnice a pelbanului bistrițean, dar și că orașul își dorește acum un succesor care să restaureze drepturile pierdute ale bisericii parohiale sub preoții anteriori, un demers pentru care autorul scrisorii laudă profunda înțelepciune a conducerii orașului Bistrița. Pe tot parcursul textului, destinatarii sunt numiți cu apelativul formularistic „de domni ai mei” (*dominos meos*), dar și cu cel de „ocrotitori / sprijinitori ai mei” (*fautores meos*), cel din urmă arătând poziția ușor supusă, îndatoritoare, în care se auto-plasează judele băimărean în raport cu magistratul din Bistrița.

Urmează apoi înșiruirea detaliilor obiective cu privire la personalitatea celui recomandat. Acesta este magistrul Andreas Hanko din Moravia, un distins și foarte învățat *doctor* al artelor liberale (*insignem ac doctissimum artium liberalium doctorem*), subliniindu-se faptul că era cunoscut și foarte apreciat încă din copilărie (*a puerita notus et valde dilectus*), dimpreună cu părinții săi, de către *actualul* episcop al Transilvaniei. Ba mai mult, în urmă

---

6 Gündisch 1993, pp. 233–237 și pp. 253–287.

7 Anexa 1.

8 Gündisch 1993, pp. 143–146; Gross 2022, p. 362.

cu doi ani, Andreas Hanko fusese predicator în Baia Mare, astfel reieșind și legătura directă cu judele de aici, iar actualmente se afla în Italia, la Bologna, pentru studii în ambele ramuri ale dreptului și în teologie.

Cu toate acestea, scrisoarea lui Thomas Gobel conține o serie de inadvertențe. Pe de-o parte, calificarea universitară de doctor în artele liberale este una inexistentă, iar pe de alta, scaunul episcopal de la Alba Iulia era la acel moment deja vacant de câțiva ani, căci în 1468 murise episcopul Nicolaus Szapolyai, iar situația se va mai prelungi până la desemnarea lui Gabriele Rangone în vara anului 1472, confirmată pontifical pe parcursul lunii decembrie⁹. Cu toate acestea, între 1470–1471, episcopia Transilvaniei fusese solicitată, fără succes însă, de către Protasius de Boskowitz și Černahora, episcopul titular de Olomouc (1457–1482)¹⁰. Din moment ce scrisoarea judeului băimărean se plasează cronologic tocmai în mijlocul acestei vacanțe episcopale disputate, el se referea fără îndoială la acest Protasius de Boskowitz ca episcop propriu-zis al Transilvaniei, în vreme ce Andreas Hanko era, foarte probabil, un familiar al său din episcopia de Olomouc, aflată tocmai pe teritoriul provinciei morave. Izvoarele universitare medievale din Europa surprind într-adevăr un Andreas Hancko (sic!) din dieceza de Olomouc ca student al universității din Paris între anii 1463–1464, încheind acest parcurs cu titlul de magistru în artele liberale¹¹, pentru ca la începutul anului 1471 el să reapară în rândul studențimii de națiune germană în cele două ramuri ale dreptului la universitatea din Bologna¹², context în care i s-a indicat și funcția sacerdotală în eparhia de origine. Foarte probabil, cel de-al doilea ciclu universitar a fost dedicat obținerii titlului de doctor în cele două ramuri ale dreptului, poate și în teologie, după cum sugerează scrisoarea judeului băimărean.

Tot acest parcurs de studii superioare constituie pentru Thomas Gobel întregul eșafodaj pe care își construiește susținerea și proiecția subiectivă a candidatului său, arătând că, grație lor, Andreas Hanko este pe cale de a deveni un bărbat virtuos, destoinic, învățat și educat în ca mai bună purtare. El asigură cu promisiuni magistratul orașului Bistrița că, odată ales în funcția de paroh, Andreas Hanko îi va conduce prin cuvânt și exemplu (*verbo et exemplo vobis preerit*), va putea să repare cu ușurință toate drepturile pierdute (*cuncta poterit iura deperdita comodissime reparare*), căci nu va putea să gândească altfel sau să facă altminteri decât ceea ce va fi în folosul și onoarea lor (*quod non poterit alia aut cogitare aut agere, quam que vestrum concernent et commodum et honorem*). Cu alte cuvinte, prezente și în scrisoarea lui Thomas Gobel, tot ceea ce comunitatea bistrițeană își va dori de la părintele său spiritual, va obține prin acesta (*omnia que optabitis a vestro presule, impetrabitis per eundem*).

---

9 Kovács 2024, pp. 24–25.

10 Kalous 2007, pp. 382–385

11 SP 2019, nr. 657.

12 DSB 1899, nr. 1331, p. 185.

Sușținerea subiectivă a judeului băimărean este completată cu încă două mecanisme argumentative de factură ipotetică. Astfel, este sugerat un parcurs alternativ al lui Andreas Hanko, în sensul în care, dacă ar exista vreun beneficiu vacant sau chiar oficiul parohial al bisericii din Baia Mare ar fi disponibil, acesta ar fi numit fără întârziere în oricare dintre poziții, tocmai datorită științei și virtuților sale (*scientie ac virtutum ipsius et respectum*). În egală măsură, promovarea candidatului este potențată și printr-o agențialitate fictivă, întrucât judele Gobel subliniază că, dacă episcopul Transilvaniei ar avea dreptul să numească parohul din Bistrița, cu siguranță i-ar acorda lui Andreas Hanko această funcție, considerând-o drept o mare onoare că un asemenea bărbat a fost câștigat pentru eparhia sa (*magnam putaret gloriam talem virum sue diocesi acquisisse*).

Finalul scrisorii surprinde diversele angajamente promise de judele băimărean înaintea autorităților din Bistrița, în caz de reușită a rugămintilor și cererilor sale stăruitoare. El îi asigură că va trimite pe cineva după Andreas Hanko în Italia, îi va oferi din propriile sale resurse pentru a-și încheia toate afacerile de acolo, ba chiar se arată dispus de a le acorda bani bistrițenilor pentru a veni cu generozitate în întâmpinarea celor aranjate de către ei (*vestra disponenda largiter subvenire*). Acest ultim amănunt dezvăluie de fapt o atitudine venală, profund imorală și vicioasă în vederea susținerii protejatului său. Cu alte cuvinte, judele orașului Baia Mare este pregătit să mituiască magistratul din Bistrița pentru alegerea lui Andreas Hanko ca paroh al orașului. În încheiere, judele Gobel exprimă posibilitatea de a veni personal la Bistrița pentru a discuta condițiile de instalare ale viitorului potențial pleban, arătând că va fi gata oricând să dea ascultare în chestiunea de față (*semper me habebitis paratissimum obsequentem*), fapt care sugerează, din nou, disponibilitatea unei rezolvări pe căi obscure a acestei desemnări parohiale.

Cert este că Andreas Hanko din Moravia nu a ajuns niciodată paroh al orașului Bistrița, probabil și pentru că patronul său, episcopul de Olomouc, Protasius de Boskovitz, nu a reușit să obțină transferul în dieceza Transilvaniei. Din 1474 și până în jurul anului 1480, parohia bistrițeană a fost condusă de un anume Simon Czeckel din Drăușeni, licențiat în artele liberale la Universitatea din Viena (1467) și doctor în drept canonic al Universității din Ferrara (1470), anterior paroh de Ighiu (1470) și concomitent vicar episcopal de Tășnad (1470–1475) și de Alba Iulia (ca. 1477)¹³, cunoscut cel mai bine pentru rolul său de ctitor al casei parohiale din Bistrița (1480)¹⁴.

Cât privește cea de-a doua recomandare, ea are în vedere de această dată ocuparea poziției de rector al școlii din Bistrița, fiind de fapt o scrisoare de intenție a unui potențial candidat la această funcție¹⁵. Din păcate, scrisoarea nu a fost datată cu exactitate de emitentul său, vechea critică paleografică plasând redactarea sa în ultimul sfert al secolului al XV-lea¹⁶.

---

13 Kovács 2024, p. 349.

14 Firea 2013, pp. 162–165.

15 Anexa 2.

16 Vezi edițiile și regestele citate la anexa 2.

Potrivit unor aprecieri mai recente, morfologia literelor și aspectul general al scrisorii ar sugera mai degrabă întocmirea sa doar după anul 1450 dar nu mai târziu de 1470–1475¹⁷.

În schimb, existența unei școli în orașul Bistrița a fost atestată documentar indirect la mijlocul anului 1388, când Vincentius, fostul rector de aici, a fost amintit printre martorii unui document notarial, referitor la dezvinovățirea lui Theoderic, rectorul școlii din Baia Mare, în fața acuzațiilor de furt aduse de Tylo, un tocmit la bisericii din Biertan. Ulterior, în 1438, episcopul Transilvaniei le îngăduia decanilor și parohilor din capitlurile Bistrița și Kyralya să nu accepte dascăli și clopotari împotriva voinței lor, pentru ca în anul următor acestora să le fie permisă punerea sub interdict a propriilor enoriași, dacă aceștia urmăreau să reducă din veniturile învățătorilor sau altor slujitori bisericești. Reiese de aici faptul că școlile erau strâns legate de biserică, iar dascălii își puteau desfășura activitatea doar cu acordul preoților parohi, chiar dacă erau numiți și remunerați de către comunitate, aspect evidențiat foarte bine în socotelile orașului Bistrița mai ales după anul 1530¹⁸.

Scrisoarea de intenție pentru ocuparea funcției de rector al școlii bistrițene a fost, așadar, adresată tuturor cetățenilor din Bistrița, însă fără ca aspirantul la această poziție să dezvolte pe larg personalitatea sa, abilitățile sale și calitățile care îl fac potrivit pentru asumarea acestui important rol didactic. El doar îi asigură pe reprezentanții orașului că, dacă va fi ales la conducerea școlii, va depune toate eforturile pentru a-și îndeplini datoria și a obține, cu credință și laudă, cinstea lor și a sa proprie (*laudabiliter vestrum honorem et meum omni dubio et contradictione fideliter procurare*). Se pare că vestea eliberării acestei poziții imediat după Crăciun i-a ajuns cunoscută solicitantului doar cu puțină vreme înainte, căci singurul reper cronologic al scrisorii face referire la întocmirea sa în marțea dinaintea sărbătorii Sf. Lucia, celebrată în 13 decembrie¹⁹. Dar întrucât anul de redactare al scrisorii a rămas neprecizat, se poate deduce numai un interval mai larg, respectiv 7–12 decembrie. Cu alte cuvinte, doar aproximativ trei săptămâni au despărțit momentul propriu-zis al redactării scrisorii de oportunitatea numirii unui nou rector al școlii din Bistrița, aspect care, coroborat cu o expunere argumentativă mai degrabă modestă, sugerează speranța iluzorie a pretendentului de a obține această funcție.

Cât privește identitatea sa, singurele informații reies din semnătura aflată la finalul scrisorii. Este vorba de un anume Mathias, absolvent cu titlul de bacalaureat al universității din Viena. Reperele topice ale misivei sale sugerează, de asemenea, că acesta a activat ca dascăl în Baia Mare, în școala condusă de magistrul Philipus. Din păcate însă, precizarea incompletă a datei de către emitentul scrisorii, avansarea unui interval destul de larg pentru redactarea sa și absența altor informații relevante în legătură cu magistrul Philipus, sau cu școala condusă de acesta, fac aproape imposibile orice alte nuanțări biografice sau cronologice. De

---

17 Adresez calde mulțumiri pentru aceste sugestii domnului conf. univ. dr. Adinel C. Dincă, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca.

18 Fischer 1896, pp. 8–10.

19 Farmer 1999, pp. 335–336.

asemenea, rămâne dificil de precizat dacă Mathias a reușit sau nu obținerea rectoratului școlii din Bistrița.

Cu toate acestea, o scurtă trecere în revistă a bazelor de date referitoare la studenții originari din regatul Ungariei la universitatea din Viena în Evul Mediu relevă²⁰, doar pentru intervalul 1450–1475, treisprezece absolvenți pe nume Mathias, care au obținut cel puțin titlul de bacalaureat²¹. Cu origini destul de eterogene și relativ bine distribuite între Ungaria, Transilvania și Slovacia, oricare dintre acești studenți ar putea fi identificați cu dascălul Mathias din Baia Mare, aspirant la conducerea școlii din Bistrița, însă lipsa a cel puțin unui detaliu suplimentar face dificilă, deocamdată, avansarea vreunei ipoteze temeinice.

În concluzie, cele două recomandări reflectă raporturile instituționale între parohia, respectiv școala, și administrația orașului Bistrița, în a căror dinamică promovarea studiilor universitare pare să constituie argumentul forte pentru ocuparea cu succes a celor două funcții de conducere, desigur cu încuviințarea și la decizia magistratului urban. Rămâne totuși o decizie care, după cum sugerează scrisoarea judeului din Baia Mare, poate fi stimulată inclusiv pecuniar și nu doar soluționată pe baza unor criterii obiective și meritocratice. Faptul că ambele recomandări provin din ambianța orașului minier Baia Mare nu face decât să confirme încă odată profundele legături între cele două comunități, chiar dacă diferite prin natura profilului lor urban, legături evidențiate îndeosebi prin numeroasele documente din valoroasa arhivă istorică a orașului Bistrița, în cadrul căreia se păstrează și cele două scrisori analizate cu acest prilej.

Bibliografie

Surse primare edite

- DIR-C *Documente privind istoria României, Seria C. Transilvania*, veacul XI-XIII, vol. I (1075-1250), Ion Ionașcu *et al.* (editori), București: Editura Academiei RPR, 1951.
- DRH-C *Documenta Romaniae Historica, Seria C. Transilvania*, vol. XIII (1366-1370), Ioan Dani *et al.* (editori), București: Editura Academiei Române, 1991.
- DSB 1899 *Deutsche Studenten in Bologna (1289-1562). Biographischer Index zu den Acta nationis germanicae universitatis Bononiense*, Gustav C. Knod (editor), Berlin: R. v. Decker, G. Schenk, 1899.

---

20 RAH 2023.

21 **Mathias Fabri** (Sighișoara, 1454); **Mathias de Solio** (Zvolen, 1455); Mathias, filius Georgii de Zagabria (Zagreb, 1456); Michael Mathias de Nagkarad (Karád, 1457) Mathias de Zaboria (Szombathely, 1462); Mathias de Krumpach (Krempachy, 1464); Mathias de Clausenburga (Cluj, 1465); Mathias Szekeres (Illmitz, 1468); Mathias de Herandfalwa (Herend, 1469); Mathias de Pest (Pesta, 1469); Mathias Textoris (Brașov, 1471); Mathias Krell (Prejmer, 1473); Mathias Oeder (Trnava, 1474). Primii doi beneficiază de o identificare probabilă, în baza de date menționată, cu dascălul Mathias din Baia Mare, însă fără niciun argument concret și răspândind eroarea plasării sale în localitatea Trnava (Nagyszombat), cf. Mészáros 1981, p. 133.

- Ub *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. VI (1458-1473), Gustav Gündisch *et al.* (editori), București: Editura Academiei RSR, 1981; vol VIII (ca. 1487-1500), disponibil la <https://siebenbuergenurkundenbuch.ub.rptu.de>, accesat în data de 20.11.2024 .
- UrB *Urkunden-regesten aus dem Archiv der Stadt Bistritz in Siebenbürgen. 1203-1570*, vol. I, Albert Berger (editor), Köln-Wien: Böhlau Verlag, 1986.

Surse secundare

- Cîmpeanu 2023 Liviu Cîmpeanu, *Universitatea Saxonă din Transilvania și districtele românești aflate sub jurisdicția ei în Evul Mediu*, ediția a II-a revizuită, Cluj-Napoca: Editura Mega, 2023.
- Farmer 1999 David Hugh Farmer, *Oxford. Dicționar al sfinților*, București: Univers Enciclopedic, 1999.
- Firea 2013 Ciprian Firea, „Preoți parohi și artă în orașul Bistrița la sfârșitul Evului Mediu”, în *Revista Bistriței*, 27 (2013), pp. 160–172.
- Firea 2016 Ciprian Firea, „Patronajul preoților sași în Transilvania Evului Mediu târziu: norme, inscripții monumentale, simboluri”, în Maria Magdalena Székely, Nelu Zugravu (editori), *Puterea cuvântului, a exemplului și a simbolului. Actele colocviului național din 29 octombrie 2015, Iași*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2016, pp. 233–277.
- Fischer 1896 Georg Fischer, „Geschichte des Bistritzer ev. Gymnasiums A. B. bis zum Jahre 1762”, în *Programm des evangelischen Obergymnasiums A. B. zu Bistritz (am Schlusse des Schuljahres 1895/1896)*, 1896, pp. 7–103.
- Gross 2021 Lidia Gross, „*Jus patronatus* între regalitate și comunitatea urbană: exemplul Bistriței (secolele XV-XVI)”, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”. Series Historica*, 60 (2021), pp. 29–45.
- Gross 2022 Lidia Gross, „Negustori și geneza comunității urbane în Bistrița (secolul al XIV-lea)”, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”. Series Historica*, 61 (2022), pp. 341–364.
- Gündisch 1993 Konrad G. Gündisch, *Das Patriziat Siebenbürgischer Städte im Mittelalter*, Köln-Weimar-Wien: Böhlau Verlag, 1993.
- Kalous 2007 Antonín Kalous, „Boskovice urai Mátyás király diplomáciai és politikai szolgálataban” [Nobilii de Boskovice în serviciul diplomatic și politic al regelui Matia], în *Századok. A Magyar Történelmi Társulat Folyóirata*, 141/2 (2007), pp. 375–389.
- Kovács 2024 Mihai Kovács, *Autoritatea episcopului latin în Transilvania la sfârșitul Evului Mediu (1472-1527)*, Teză de doctorat (Școala de Studii Avansate a Academiei Române – Institutul de Istorie „George Barițiu”), Cluj-Napoca, 2024.
- Mészáros 1981 István Mészáros, *Az Iskolaügy Története Magyarországon 996-1777* [Istoria educației în Ungaria, 996-1777], Budapest: Akadémiai Kiadó, 1981.

Resurse online

- Roth, Șindilariu 2024 Harald Roth, Thomas Șindilariu, *Andreanum 800 de ani. Lege și constituție la sașii transilvăneni*, Sibiu: Editura Honterus, 2024.

- SP 2019 Fișa nr. 657: Andreas Hancko, în *Studium Parisiense 2019* (Jean-Philippe Genet, Thierry Kouamé), disponibil la <http://studium-parisiense.univ-paris1.fr/individus/657-andreashancko>, accesat în data de 20.11.2024.
- RAH 2023 *Repertorium Academicum Hungariae 2023* (László Szögi), disponibil la <https://rahprojekt.elte.hu/>, accesat în data de 20.11.2024.

Anexe

1.

1471 iulie 29, Baia Mare

Thomas Gobel, judele oraşului Baia Mare, îl recomandă magistratului din Bistriţa pe Andreas Hanko din Moravia pentru a fi numit în funcţia de paroh al oraşului.

In omnibus complacendi sinceram voluntatem cum salute premissis.

Prudentes ac circumspecti viri ac domini observandi, percepi ex quibusdam vestris concivibus pastorem vestrum dei nutu noviter vita functum vos quoque talem virum optare in rectorem, qui iura ecclesie vestre per priores rectores deperdita restauraret et ad pristinum posset statum reducere, in quo vestram multum commendo sollertiam.

Ad hoc autem faciendum non videtur mihi vos posse magis idoneum hominem reperire, quam quendam magistrum Andream Hanko de Moravia, insignem ac doctissimum artium liberalium doctorem, qui cum suis parentibus moderno Transilvanensi episcopo a pueritia notus fuit et valde dilectus, propter ingenii sui nobilitatem et morum honestatem, qui et apud nos predicator fuit ante duos annos, et hic suas celebravit primitias, nunc autem est in studio Bononiensi in Italia in utroque iure studens et in theologia, et procul dubio crescit in talem virum, qui erat in hoc regno virtutum suarum presentia pre omnibus nominandus. Cui et in nostra ecclesia essemus de proximo vacaturo beneficio provisuri verum etiam si ecclesia nostra pastore careret quantum in me esset ipse pastor noster fuerit, nam et maiori titulo dignus esset scientie ac virtutum ipsius ob respectum.

Quare vos rogo veluti singulares fautores ac dominos meos, quatenus prefatum magistrum Andream ob earundem virtutum suarum meritum ecclesieque vestre honorem vestrum in plebanum velitis eligere, quem certissime cum cognoscetis gaudebitis elegisse gratiasque deo agetis, talem vobis pastorem invenisse, qui et verbo et exemplo vobis preerit tali modo, quod et vobiscum existens toto in regno Hungarie fanabitur nomen eius vobis in commodum et honorem, quia teste deo non inutilem vobis immo personam procuro dignissimam promovere. Nam et si Transilvanus episcopus vestram haberet plebaniam conferre, conferret eidem sibi que magnam putaret gloriam talem virum sue diocesi acquisisse.

In his precor humiliter vestris a dominationibus exaudiri tanto¹ paratius quanto vobis personam laude proficuum, qui cuncta poterit iura deperdita comodissime reparare vobisque laudabiliter preesse. Cum eum ita noscam profundis scientiis, nobili ingenio, florenti etate optimis quoque moribus institutum, quod non poterit alia aut cogitare aut agere, quam que vestrum concernent et commodum et honorem. Promittoque vobis, quod omnia que optabitis a vestro presule impetrabitis per eundem. Item promitto, quod subito meis expensis pro eo ad Italiam mittam, itemque promitto meis sibi pecuniis ad cuncta sua negotia immo et vestra disponenda largiter subvenire.

Preterea si prudentie vestre optaverint personaliter vos accedam de prefati utique venerabilis viri magistri Andree conditionibus tractaturus, et si forte scriptis plenam fidem

non daretis oretenus fidem darem. Quicquid pro hac re per me fieri possetis ubicumque volueritis semper me habebitis paratissimum obsequentem. Valet in Christo Jhesu bonum consilium quod precibus meis exhibeo non spernentes.

Ex Nova Civitate, feria secunda post Iacobi, anno 1471.

Thomas Gobel iudex ibidem, vester in omnibus.

<Pe verso, de aceeași mână:>

Prudentibus ac circumspectis viris iudici et iuratis totique communitati civitatis Bistriciensis, dominis ac fautoribus suis sincere dilectis.

Note:

¹ Urmează *pro*, tăiat.

Traducere:

În toate cele trimise mai înainte, dorința sinceră de a vă fi pe plac cu sănătate.

Bărbați înțelepți și chibzuiți și domni vrednici de a fi respectați, am aflat de la unii dintre concetățeni voștri că păstorul vostru, prin voia lui Dumnezeu, s-a săvârșit din viață de curând și, de asemenea, că voi vă doriți un asemenea om la conducere, care să refacă drepturile bisericii voastre, pierdute de către conducătorii de mai înainte, și să o poată readuce la starea sa de odinioară, pentru care laud mult înțelepciunea voastră.

Iar pentru a face aceasta, nu mi se pare că voi ați putea găsi un om mai potrivit decât un anume magistru Andrei Hanko din Moravia, un distins și foarte învățat doctor al artelor liberale, care, dimpreună cu părinții săi, era cunoscut și mult îndrăgit din copilărie de către actualul episcop al Transilvaniei, datorită nobilei sale iscusințe și a cinstei purtării sale. El a și fost acum doi ani predicator la noi și și-a sărbătorit aici începuturile, iar acum studiază la Bologna, în Italia, în ambele ramuri ale dreptului și în teologie și va deveni, fără îndoială, un astfel de bărbat, care, prin prezența virtuților sale, va fi deasupra tuturor în acest regat. Iar dacă am știi de vreun beneficiu vacant în biserica noastră, i l-am acorda lui de îndată, și dacă chiar biserica noastră ar duce lipsă de păstor, în mine ar sta ca el să fie păstorul nostru, căci ar fi vrednic de un titlu mai mare, de dragul științei și virtuților sale.

De aceea, vă rog pe voi, ca pe niște deosebiți ocrotitori și domni ai mei, să voiți a-l alege pe pomenitul magistru Andrei ca preot paroh, datorită meritului virtuților sale și spre cinstea voastră, pe care, cu siguranță, atunci când îl veți cunoaște, vă veți bucura că l-ați ales și îi veți mulțumi lui Dumnezeu că v-ați găsit un asemenea păstor, care vă va conduce și prin cuvânt și prin exemplu, într-un mod care va face ca numele său, dimpreună cu voi, să fie cunoscut în tot regatul Ungariei, spre folosul și cinstea voastră. Căci, martor mi-este Dumnezeu, nu caut să vă scot în cale o persoană fără de folos, ci una foarte vrednică. Pe de altă parte, dacă episcopul Transilvaniei ar avea puterea să ofere oficiul parohiei voastre, chiar și el i-ar acorda-o lui și ar considera o mare onoare că un asemenea bărbat a fost câștigat pentru eparhia sa.

Vă rog cu smerenie să fiu ascultat de domniile voastre în aceste privințe, cu atât mai mult cu cât vă aduc cu cinste o persoană de folos, care poate reface cu ușurință toate drepturile

pierdute și vă poate conduce în chip vrednic de laudă. Căci îl cunosc a fi astfel, de profundă cunoaștere, de nobilă iscusință, la o vârstă înfloritoare și educat în cea mai bună purtare, încât nu va putea să gândească sau să facă altminteri, decât ceea ce va fi în folosul și spre cinstea voastră. Și vă promit vouă că tot ce veți dori de la părintele vostru veți obține prin el. De asemenea, promit că voi trimite de îndată, pe cheltuiala mea, în Italia după el și, mai mult, promit că îi voi oferi din banii mei pentru a-și rezolva toate treburile sale, ba chiar și pe cele aranjate de către voi.

Apoi, dacă înțelepciunile voastre vor dori, voi veni personal la voi pentru a discuta mai ales despre condițiile acestui venerabil magistru Andrei, iar, dacă nu veți avea încredere deplină în ceea ce este scris, vă voi acorda încredere prin viu grai. Orice s-ar putea face prin mine în această privință, mă veți găsi mereu pregătit să vă fiu pe plac. Rămâneți cu bine întru Christos Isus, fără a respinge bunul sfat pe care vi-l dau prin rugăciunile mele.

Din Baia Mare, în luna de după <sărbătoarea sfântului> Iacob, în anul 1471.

Toma Gobel, jude tot acolo, al vostru în toate.

<Pe verso, de aceeași mână:>

Înțelepților și chibzuiților bărbați, judei și juraților, precum și întregii obști a orașului Bistrița, domnii și ocrotitorii săi iubiți din inimă curată.

Original, hârtie, urme ale unui sigiliu rotund de închidere, pe verso.

ANR-SJ Cluj, Primăria orașului Bistrița, Seria I, nr. 184 (SIAN: CJ-F-00044-1-184).

Ediții: Ub VI, nr. 3881, pp. 506–507.

Regeste: UrB I, nr. 236, p. 73.

2.

ca. 1450-1475 <decembrie 7-12>, Baia Mare

Mathias, bacalaureat al universității din Viena, cere magistratului din Bistrița să îl numească în funcția de rector al școlii orașului.

Obsequialem complacentiam una cum catena precordii sincera ante missam.

Cum in aereas latitudines avis nititur evolare, alarum auxilio adiuvatur, sic beneficium servitium volens degustare precum auditione validius sustentatur.

Domini mi semper precolendi, vestris sagacitatibus duxi reserandum, quin veridicorum relatibus auribus meis extat enucliatum, quod ad instar nativitatibus Christi non habebitis provisorem scholae vestre civitatis. Quare vestris honorabilitatibus precum instantia stimulis impulsare, quatenus me in vestrum rectorem scholarium assumere velitis, tempore pretaxato, non dubitantes, quod si vestro officio astrictus fuero, laudabiliter vestrum honorem et meum absque omni dubio et contradictione fideliter procurare vigilanter studebo, in hiis erga me faciendo, prout ego totam meam fiduciam in vestram providentiam radicavi.

Ex Rivulo Dominarum et scolis magistri Philippi, datum feria tertia ante Lucia.

Mathias bacalaureus Wienensis.

Peto responsum.

<Pe verso, de aceeași mână:>

Quos providentiae sagacitatesque multum dilataverunt, viris honorandis civibus Nyensensis iam constitutis.

Traducere:

Supunere umilă dimpreună cu înălțuirea sinceră a inimii dinaintea trimisă.

Așa cum pasărea care se străduiește să zboare în înălțimile văzduhului este ajutată de înlesnirea aripilor, tot așa slujba folosului, voind să fie degustată, este susținută mai puternic de ascultarea rugăciunilor.

Domni ai mei vrednici de cinste, am hotărât că trebuie să destăinui înțelepciunilor voastre, potrivit relatărilor celor adevărate care mi-au ajuns la urechi, că, de îndată de la nașterea lui Christos, nu veți mai avea un conducător pentru școala orașului vostru. De aceea, mă simt îndemnat a cere cu stăruință de la înălțimile voastre ca, la sorocul pomenit, să voiți a mă numi pe mine drept rector al vostru pentru dascăli, fără a vă îndoii că, dacă voi fi legat de această slujbă a voastră, mă voi strădui sârguincios să obțin, cu credința și laudă, cinstea voastră și a mea, fără nicio ezitare sau neînțelegere, în privința celor ce țin de mine, așa cum eu mi-am însămânțat toată încrederea mea în privegherea voastră.

Din Baia Mare și din școala magistrului Filip, dat în ziua de marți înainte de <sfânta> Lucia.

Matia, bacalaureat din Viena.

Cer răspuns.

<Pe verso, de aceeași mână:>

Bărbaților vrednici de cinste, orașeni din Bistrița acum aflați în slujbă, pe care priveghe-
rile și înțelepciunile i-au preamărit.

Original, hârtie, urme ale unui sigiliu rotund de închidere, pe verso.

**ANR-SJ Cluj, Primăria orașului Bistrița, Seria I, nr. 321 (SIAN: CJ-F-00044-
1-321).**

Ediții: Fischer 1896, nr. 2, p. 73.

Regeste: Ub VIII, nr. 6095C; UrB I, nr. 287a, p. 86 și nr. 397, p. 115.